

Avrupa Birliği İlerleme Raporu’nun açıklanmasından önce AB’ye verilmesi gerekli YARGI REFORMU STRATEJİSİ adlı belge hakkında Türkiye Barolar Birliği Başkanı Avukat Özdemir Özok’la **Güncel Hukuk Dergisi** Genel Yayın Yönetmeni Fikret İlkiz’in yapmış olduğu söyleşi güncelliği dolayısıyla sözü edilen dergi ile birlikte eş zamanlı (1 Kasım 2009) olarak yayımlanmaktadır.

“YARGI REFORMU STRATEJİSİ”

“Yargı reformu” istek ve ihtiyacı, Türk hukukçuları ile kamuoyunun gündeminden hiç düşmemiştir. Bunun birkaç nedeni vardır ve birkaç sonucu olmuştur. Noksan değerlendirmelerden dolayı, örneğin davaların uzaması, “adil yargılanma” ilkelerinden vazgeçilmesini gündeme getirmiştir. Bazen sadece sürelerle oynamanın yargıyı süratlendirebileceği yanılgısına düşölmüştür. Bu konuda hukuk yargılamasında temyiz sürelerinin önce uzatılıp, sonra kısaltılması bu arada hazinenin temyiz süresinin bir ay olarak bırakılması sürecini (2494 ve 3156 sayılı kanunlarla HUMK m. 432’de yapılan değişiklikler) hatırlamak

yeterlidir. Hukukun özelliği olan ayrıntılar ve hatta kurumlar ortadan kaldırılarak yenilikler yaratılmak istenmiştir. Örneğin, yargılama sisteminin filtresi olabilecek “*sorgu yargıçlığı*” ıslah edilmek yerine tümünden kaldırılmıştır. Onun yerini tutacağı umut edilen “*iddianamenin reddi*” kurumu ise işlemez halde doğmuştur.

Bütün bu karmaşık düşünceler ve yaşama aktarılan düzenlemeler sonucunda garip bir yargılama sistemi yürürlüktedir. Ne bu yargılama sisteminde görev alanlar mutludurlar; ne hizmet alanlar memnundurlar.

Bu tablo içinde 2008 yılında, zamanın Adalet Bakanı Mehmet Ali Şahin, Avrupa Birliği Genişlemeden Sorumlu üyesi Oli Rehn’e, “*Yargı Reformu Stratejisi Tasarısı*” diye bir belgenin İngilizce nüshasını sundu. Türk kamuoyu ile hukuk kurum ve makamlarından önce böyle bir belgenin Avrupa Birliği temsilcisine sunulması büyük tepki doğurdu.

Bundan sonraki genişlemeleri Türkiye Barolar Birliği Başkanı Av. Özdemir Özok’tan dinleyelim.

Fikret İlkiz: Bize öncelikle kamuoyunun tartışmasına açılan “Yargı Reformu Stratejisi”nin hazırlanma sürecini anlatabilir misiniz? Nasıl başladı ve nasıl sonuçlandı?

Özdemir Özok: “Yargı reformu” düşüncesi Türk hukukçuları ile Türk kamuoyunun bitmeyen, ancak temel bazı konularda görüş birliği sağlanamadığı için de gerçekleşemeyen özlemidir. Bundan olacak ki, Türkiye’de yargı konusunda yapılan her yasa değişikliği, küçük olsun büyük olsun, “reform” diye nitelenir olmuştur. Bu da “reform” sözünün ciddiyetini kaybettirmiştir.

2004 yılı Aralık ayında Brüksel’de yapılan AB Zirvesinde, Türkiye ile Avrupa Birliği üyeliğine katılım müzakerelerine başlanması kararlaştırılmıştır. Bu bağlamda tespit edilen 35 fasıl çerçevesinde müzakereler başlamıştır. Bu fasıllardan 23’üncüsü fasıl “Yargı ve Temel Haklar” başlığını taşımaktadır. Ekim 2006’da bu fasıl için tarama toplantıları yapılmaya başlanmıştır. “Tarama sonu raporu” taslak halinde Adalet Bakanlığı’na verilmiştir. Burada önemli bir noktayı kamuoyuna açıklamak gereği duymaktayım. AB uzmanları ile bizim Adalet Bakanlığı mensuplarının yaptıkları tarama toplantıları sonunda ortaya çıkan

bu taslak kamuoyuna açıklanmamıştır. Bakanlık bunu garip bir şekilde gizlemektedir.

Kamuoyunun görmediği “*tarama sonu rapor*” taslağında Türkiye’nin yargı alanında yapacağı reformların bir stratejik plan kapsamında yürütülmesi ve bu alanda atılacak adımların önceden tasarlanması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca Türk yargısının tarafsızlığı, bağımsızlığı ve etkinliğinin güçlendirilmesine yönelik bir reform stratejisi hazırlanması ve hükümet tarafından kabul edilmesi aynı faslın açılış kriteri olarak öngörülmüştür. Bu belgenin hazırlanmaması durumunda 23. faslın müzakerelerinin açılmayacağını belirtildiği Adalet Bakanlığı tarafından ifade edilmektedir.

2008 yılında Adalet Bakanlığı’nın hazırladığı strateji raporu müşveddesinin İngilizcesi Oli Rehn’e verildi. Büyük tepki gördü bu davranış. TBB, YARSAV, Yargıtay, Danıştay ayağa kalktı. Biz bir ay içinde “*Adalet Bakanlığı Yargı Reformu Strateji Belgesi Gölgesinde Yargı Reformu*” konulu bir sempozyum düzenledik. Arkasından hemen bu sempozyumu kitaplaştırdık. Büyük ilgi gördü. Bakanlık uzun süre suskun kaldı. Sonra 2009 Kasım ayında bizi Kızılcahamam’a davet ettiler. Yüksek mahkemeler, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, Milli Savunma Bakanlığı, Adalet Akademisi, Noterler Birliği ve YÖK temsilcileri ile iki günlük bir “*çalıştay*” yapıldı.

Burada görüşlerimizi açıkladık. Kabul edilmeyen görüşlerimizi saklı tuttuk, ancak savunma açısından olumlu gelişmeler olduğunu da anlatacağım.

“Tarama sonu raporu” tartışmalara yeni bir öge olarak giriyor. Önemi nedir?

Avrupa Birliği üyeliğine ilişkin süreç içinde, mevzuatımızın AB kriterlerine uygun hale getirilmesi öngörülmüyor. Tarama faaliyeti uyumsuzlukları tespit etmek için 35 faslın hepsinde yapılmıştır veya yapılacaktır. Yargı alanında yapılan tarama sonuçlarının bilinmesi bizim için çok önemlidir. Biz yargımızın ana sorunlarını biliyoruz. Acaba Avrupa Birliği bunları da tespit etmiş mi? Bu ortaya çıkacak. İkinci si acaba Strateji raporu, “*tarama sonu raporu*”nun tüm öğelerini düzeltmek iradesi göstermiş mi? Bunu anlayacağız.

Bunun yapılmadığına dair şüpheleriniz mi var?

Şüpheden de öte elimizde kanıtlar var. Bakınız, önümüzde 2003, 2004, 2005, 2008 yıllarında AB Komisyonu uzmanlarınca Türk yargısı hakkında hazırlanan istişari ziyaret raporları var. Türkiye hakkında hazırlanan İlerleme raporları var. Strateji belgesinde maalesef bunlarla ilgili temel tespitlerin hiçbiri değerlendirilmiş değildir. Bunlara verilen cevaplarla sonunda uzmanlar bıktırılmış veya görüşleri sulandırılmıştır. Bazı konularda ise hiçbir değişiklik olmamasına karşın sorunlar görmezden gelinmektedir.

“Strateji” belgesinin Dokuzuncu Kalkınma Planı ile ilişkisi nedir?

1988 yılında 6. Beşyıllık Kalkınma Planı hazırlıkları çerçevesinde yapılan çalışmalarda da amaç AB uyum süreci idi. Bu sonraki plan dönemlerinde de aynıdır. Ancak Adalet Hizmetleri Özel İhtisas Komisyonlarının fevkalade özenle hazırladıkları raporlar, kalkınma planlarına tam olarak aksetmedikleri için ne yetkililer ne de kamuoyu bunlardan haberdardır. DPT komisyonlarında kurumlarından gelenler daha özgürdür; temsil ettikleri kurumların görüşlerini savunmazlar. Buna gayret etmeleri istenir, daha objektif olmaları sağlanır. Strateji raporu ise tamamen resmi bir belge niteliğindedir ve Adalet Bakanlığı’nın egemenliği altında hazırlanmıştır. Bunun için de bir oylamaya ihtiyaç duyulmamıştır.

Strateji belgesinin kaynakları arasında bu rapor da gösterilmiştir, ama bizim kanaatimiz askeri yargı ile güncelliğini yitirmiş bir iki atıftan başka, kalkınma raporundan alınmış, esinlenmiş hiçbir şey yoktur. Bu Çalıştay’da da aynen beyan edilmiştir.

“Yargı Bağımsızlığının Güçlendirilmesi” başlığı altında Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu konusu bu Stratejinin en önemli bölümü... Acaba HSYK’na bu kadar geniş yer ayrılmasının nedeni nedir?

Yargı reformunun stratejik amaçları on başlık altında toplanmıştır. Bunların birincisi *“Yargı Bağımsızlığının Güçlendirilmesi”*, ikincisi *“Yargının tarafsızlığının geliştirilmesi”* başlığını taşımaktadır. *“Yargının*

tarafsızlığı” nı, belgenin bazıları –örneğin Özbudun Anayasa Taslağı- gibi algılamadığı alt başlıklardan anlaşılıyor: “Yargı mensupları için etik ilkelerin belirlenmesi”, “yargı tarafsızlığı konusunda medya mensuplarının bilinçlendirilmesi,, “kişisel verilerin korunması çerçevesinde HSYK’nın disiplini ilişkin kararlarının tamamına ulaşılabilmesi”, “yargı mensupları ile ilgili disiplin hükümlerinin yeniden ele alınması”.

Yargı bağımsızlığının güçlendirilmesi ile yargıç ve savcılarının yönetiminin ilişkisi bulunduğu tartışılmaz bir gerçektir. Burada birkaç soru var: Bize göre birincil sorun, yargıçlar ile savcılarının ayrı ayrı düşünülmesi gereğidir. 1961 Anayasası’nda olduğu gibi yargıçlar ayrı bir kurul tarafından yönetilmelidir. Yargıçlar için gerekli olan bazı güvenceler savcılar için gerekmebilir. Savcılar ile zorunlu bazı ilişkiler de yargıçlar için fevkalade zararlı olabilir. Bunun için strateji belgesinde biz birlikteliğe kesin olarak muhalefet ettik. Bunların ayrı ayrı kurumlarda temsil edilmesi ve yönetilmesini savunduk. Bizim bu düşüncemiz istişari ziyaret raporlarının da sözüne ve özüne uygundur. Bu konuda Türkiye Barolar Birliği’nin hazırladığı Anayasa Önerisi (2007) gerekli bilgileri vermektedir. Yargıç-savcı birlikteliğinin en son örneği ve sakıncası Ergenekon yargıç ve savcılarının kolluk güçleri ile yediği yemek ve Boğaz gezisinde ortaya çıkmıştır, sanıyorum. İvedikle buna bir çözüm üretmeliyiz.

Kurulda Bakan’ın bulunması yanında müsteşarın “altın oy” sahibi olmasının nelere sebep olduğunu iki örnekte yaşadık. Bu durum sadece politik kaygılarla yargıyı, yargıcı yıpratmaktadır.

Ayrıntılarında muhalif kaldığımız bu düzenlemede kaydedilen tek ilerleme, kurul kararlarına karşı yargı yolunun açılmasına imkan veren düzenlemedir. Kurulun sekretaryasının ve denetim sisteminin yeniden düzenlenmesi ise umut verici bir vaattir.

Bazı konularda Anayasa düzenlemesi şarttır. Bunun için de muhalefetin desteği gerekiyor. Adalet Bakanı bir oturumda bu konuda, “Biz AB’ne süresinde raporu verdik, bundan sonrası olsa da olur, olmasa da” anlamına gelebilecek sözler söyledi. Bu ise aslında bizim bir bardak suda çırpındığımızı gösteriyor. Hükümet, iki hafta önce açıklanan 2009 İlerleme Raporu’nda bu konudaki ev ödevini yaptığı vurgulandığı için mutludur.

HSYK için “geniş tabanlı temsil” in nasıl oluşturulacağı gösterilmemiş... Sizce bu temsil sorununu nasıl anlamalıyız?

Bizim yargıç-savcı birlikteliğine son verme konusundaki temel görüşümüze Bakanlık bir yana Yargıtay ve Danıştay da sahip çıkmadığından mevcut durum muhafaza edildiğine göre, temsil sorunu ortaya çıkmaktadır. TBB, seçim, katılım ve sayı konusunda gerekli güvenceler sağlandıktan sonra “geniş tabanlı temsil esasına göre” yapılandırma yanadır. Kurulda en azından “objektiflik, tarafsızlık ve şeffaflık” sağlanabilmesi için yasamadan, TBB’den ve kürsülerden birer üyenin bulunması mümkündür. Diğer Avrupa ülkelerinde de buna benzer çok sayıda, değişik kurguda örnek vardır.

Sorun bunları nasıl seçeceğimizdir. Kurulun çalışılmaz ve yargıç atamasını büyük çekişmelerin meydanı haline getirilmesinin kimseye bir yarar sağlamayacağını düşünüyoruz. Bu konu tartışılmalıdır.

Stratejiye göre “kamuoynun ve yargı profesyonellerinin yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı konusundaki bilinçlerinin güçlendirilmesi için çalışmalar yapılması” nasıl değerlendirilmelidir? Böyle bir tespiti tersinden okursak; yargı profesyonelleri kimlerdir ve bu Strateji ortaya çıkana kadar yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı konusunda “yargıda” bilinç eksikliğinin var olduğunun itirafı demek değil midir?

3.3. Adil yargılanma hakkı ve silahların eşitliği ilkesi çerçevesinde savunmanın etkinliğinin artırılması için Türkiye Barolar Birliği ile işbirliği halinde çalışmalar yürütülmesi

Bağımsız yargının *paydaşı* ve *kurucu unsurlarından* olan savunmanın, yargılama öncesi ve sonrası evrelerde etkinliğinin artırılması ve geliştirilmesi için ilgili kurum ve kuruluşlarla çalışmalar yapılacaktır.

Ortaya çıkacak yargı kararının kalitesi ona “*paydaş*” olan unsurların kalitesi ile doğru orantılıdır. Bu gerçek ilk aşamada hukuk eğitiminin seviyesinin yükseltilmesini gerektirmektedir “*Yargılama diyalektiği*” açısından son derece önemli role sahip kurumun mesleğe alınma koşulları, meslek içi eğitimi, yeni avukatların mesleklerinin önemine uygun olmayan şartlarda çalışmaları, amacına uygun ve verimli staj imkanlarının kısıtlılığı, resmi kurumlar nezdindeki konumları gibi yaşadıkları bazı sorunlar bulunmaktadır.

Strateji belgesi konusunda Ekim ayı içinde Baro Başkanları toplantısı yaptık. Burada arkadaşlarımız raporu genellikle olumlu buldular, ancak avukatların “*yargı profesyoneli*” tanımı içinde bulunmasına dikkat çektiler. Öncelikle Bakanlığın basıma hazırladığı Strateji Taslağı, Stratejisi, Strateji Eylem Planı hakkında bilgi vermem gerekiyor. “*Yargı Reform Stratejisi Taslağı*” 2008 yılında Olie Rehn’e verilerek başlanan çalışmadaki metimdir. Kızılcahamam toplantısından sonra “*Yargı Reformu Stratejisi*” olmuştur. Bu belgelerin birincisinde hiçbir katkımız yoktur, bilgimiz de yoktur. Ancak ikincisi oluşurken düşüncelerimizi özgürce söyledik, kabul edilenler oldu, edilmeyenler oldu. Özellikle savunma ile ilgili ciddi kazanımlar sağladık. Düşüncelerimiz saklıdır. Üçüncü belge “*Yargı Reformu Stratejisi Eylem Planı*”dır. Bu belge Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır ve bizimle hiçbir ilgisi yoktur. Bakanlık kendisi için bir yol haritası hazırlamıştır, ona da bir diyeceğimiz olamaz.

“*Yargı profesyonelleri*” deyiminden kastedilen “*Yargı mensubu (Hakimler ve savcılar), yargı çalışanı (Hakim ve savcılar dışındaki görevliler), avukat ve noterler*” olarak belirlenmiştir.

Taslakta, yani birinci belgede, TBB ile ilgili ne olduğu tam anlaşılmayan ve biraz da Türkiye Barolar Birliği’nin –dolayısıyla barolar ve avukatların– bağımsızlığına yönelik olduğu şüphesi uyandıran bir hüküm vardı. Nerede? Tasarı’nın “5. Yargı Örgütü Yönetim Sisteminin

Yargılama diyalektiğinin savunma bölümünü oluşturan avukatlar, adil yargılanma açısından hukuk ve ceza yargılamasında önemli role sahiptirler. Avukatların delil toplaması, mahkemeye sunmaları, mahkemeye karşı taraf ve savcılıklar tarafından sunulmuş delilleri incelemeleri, bu tür belgelerin taraf vekillerine sunulması, zorunlu müdafiliğin adil yargılanma hakkı kapsamında etkin hale getirilmesi, cezaevleri görüşmelerinin makul önlemler dışında engelsiz yapılması ve 1savunmanın itham ile başlaması” ilkesini gerçekleştirmeye yönelik tedbirlerin ilgili kurumlarla işbirliği halinde alınması gerekmektedir “*Adil yargılanma hakkı*”nın en önemli unsuru olan “*silahların eşitliği*”nin yargı alanında uygulanabilmesi bu koşulların gerçekleşmesi ile doğru orantılıdır. Ayrıca, bunun insan hakları ihlalleri konusundaki önleyici etkisinden yararlanılacaktır.

Adalet Bakanlığı’nın, Türkiye Barolar Birliği kararlarının bozulması ve onanması anlamına gelebilecek hükümler ile avukatlar hakkındaki ceza soruşturma ve kovuşturması evrelerindeki yetkileri ile ilgili TBB ile ortak çalışmalar yapılacaktır.

Geliştirilmesi" başlığının 4. paragrafında. Burada hedefin "yargı çalışanları" olduğu açıktı. TBB'nin üstünde yargı çalışanları, altında ise noterler hakkındaki paragraflar yer alıyordu.

Biz bu konuma ve dolayısıyla tanıma şiddetle karşı çıktık. Avukatları,

Avukatlık Kanunu, "yargının kurucu unsurlarından" (Av. K. m. 1), Türk Ceza Kanunu "yargı görevi yapan" (TCK m. 6), istişari ziyaret raporları "yargının paydaşı" sayarken Taslağın bu anlayışını anlamak mümkün değildi.

"Yargı Reformu Stratejisi" belgesinde yani ikinci belgede durum değiştirildi: "3.Yargının Verimliliği ve Etkiliğinin Arttırılması" amacının 3. paragrafına geniş bir hedef demeti ile girdik. (Önceki, sayfa altında çerçeve içinde bu maddeyi görmektesiniz.)

Sorunuzun diğer bölümlerine gelince fazla bir şey söylemek gerekmiyor. Cevap sorunuzun içinde gizli bulunmaktadır.

Strateji, yaşamın ve hukukun gerçeklerine uygun ve kendi içinde tutarlı mıdır?

AB uyum süreci dolayısıyla böyle bir çalışma yapıldığını biliyoruz. TBB, kurulduğu günden bu yana, "hukuk devrimi" ilkeleri doğrultusunda bir "hukuk reformu" özlemi ve çabası içinde olmuştur. Bu belgede de bizi tatmin eden bölümler vardır. Ancak, Adalet Bakanlığı'nın yargı üzerindeki etkinliği tartışılmadan ve kaldırılmadan; yargıç-savcı birlikteliğine son verilmeden ve "silahların eşitliği" ilkesi yaşama geçirilmeden hukuka ve yaşama uygun, kendi içinde tutarlı bir reformdan söz etmenin mümkün olmadığını da biliyor ve buna inanıyoruz.